

ACC. N:R M. 10353: 1-9

Landskap: Småland

Upptecknat av: Arthur Levinsson

Härad: Mo

Adress: Översyd

Socken: Översyd

Berättat av: Densamme

Uppteckningsår: 1947

Född år 1903 i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-9.

Lw 59.

ACC. N:R M. 10353 /.

1.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

LwF 59.

Laga skifte i byn Ulvestorp som ligger i Öreryd socken Mo härad av Jönköpings län verkställdes år 1846-47. Oskiftade byar förekommer icke här. Några byar där bystämmor förekommer finnes ej heller, ej heller är det känt av någon här när dessa upphörde, men i varje fall har de ej förekommit efter det laga skiftet infördes. Några papper eller byinstrument finnes ej förvarade från nämnda tid. Det enda som kan minna om att byn var organiserad var i fråga om skallgång på varg och räv, då en skallsfogde var utsedd härför, från denna tid finnes en skallspistol förvarad varmed startskottet avlossades när jakten skulle börja. Vart byhandlingar och instrument tagit vägen har inte gått att utröna.

Angående tjurförening: var det förr vanligt att bönderna här i byn höll tjur var sitt år, men vid 1920 talet gick detta bort, då bildades en sockenförening som sedan bestått, goda premierade tjurar har inköpts. Kalasrote har funnits och fortlever ännu på så vis att vid bröllop och begravingar är det indela i rotar liksom vid husförhör.

ACC. N:R M. 10353: 2.

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jordbruksförbättringar.

I början av 1900 talet levde och verkade en man som hette Rösiö han bodde på en gård som hette Hagaberg ej långt från Jönköping. Han reste omkring ute i socknarna och höll jordbruksföredrag och ivrade bl.a för en förbättrad gödselvård, tack vare honom byggdes och sementades många gödselstad och torvströ kom mera till användning, han fick heta jordbrukets apostel. Längre fram höll Hushållningssällskapet en vandringslärare som hette Gustav Torell som gick omkring här i byggderna och höll föredrag och höll mjölkknings och bokföringskurser det var omkring 1915-25. Han ivrade för växtföljd och anläggande av betesvallar. 1927 anlade jag de första betesvallarna som fanns här. Det blev nu mera allmänt med anläggande av betesvallar förut hade djuren fått klara sig på skogsbetet på försommaren, iockmed att alla fick betesvallar upphörde de långa gärdesgårdarna ägarna emellan, förut hade varje markägare att hålla miltals med gärdesgårdar, vilket både tog tid och penningari avsevärd grad. Löväng hölls ej någon bestämd plats för utan man var över allt och högg löv till fåren, buskar nedröjdes även toppades stora björkar dessa

ACC. N:R M. 10353:3.

fick sedan stå kvar och flera toppar växte ut på dessa. Lövhuggningen försvann på 1920 talet. får finnes ännu men mot förr i ringa antal, men nu får de sakna lövfodret. Förr tröskades all säden med slaga (prägel) Då började tröskningen vid 4-5 på morgonen för att hålla på till vid 7 tiden då arbetet i ladugården började , sedan på dagen utfördes annat arbete som skogshuggning och körslor m.m. vid början av 1900 uppsattes tröskverk som kördes med häst eller oxar, men brödsäden tröskades fortfarande med slaga, och själv mins jag när jag som 12-15 åring fick vara med därom, liksom förut fick man börja detta arbete tidigt på morgonen, och fortsätta det en stund på kvällen när det övriga arbetet var slut för dagen. 1937 fick vi elektrisk kraft och nu inköptes självrensande tröskverk som all säd tröskas på. Sedan har den elektriska kraften tagits i bruk på alla sätt, såsom tröskning skärning av halm (hackelse) foder till kreaturen. torvrvivning, kvarn för malning av fodersäden, vedkapning och klyvning, slipning mjölkning indragning av vatten m.m. De första slättermaskinerna kom till bygden vid 1912. den första radsåningsmaskinen inköptes vid 1916. likaså hästrävsor inköptes vid 1912. Övriga jordbruksredskap har inköpts allteftersom de uppfunnits och kommit i handel. Skördapparater till

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 10353: 4.

4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

slåttermaskin kom i bruk på 1920 talet. Förra året inköpte jag och tre grannar en självbindare, jordbruken som inte är så stora här kan med sådana maskiner brukas gemensamt med sådana maskiner. Förra året inköpte också ägarna i Ulvestorp som är sex tillsammans en potatisupptagare. Båda dessa maskiner är de första här i socknen. Växtföljd har varit ordnad sedan många år tillbaka, jorden väl brukad och i hög kulltur, alla moderniteter måste utnyttjas på grund av ringa arbetskraft.

I slutet av 1800 talet och i början av 1900 fanns i ett vattendrag som heter Valån flera tråddrageri en fem stycken när alla var i gång, nu är alla nedlagda det sista var i gång till omkring 1920. Likaså fanns i byarna förr snickare som gjorde allmogemöbler, men de större industrierna har utträngt tråddrageri och träslöjd på grund av att dessa inte kunde konkurrera med dessa.

På 1800 talet fanns vid Nissaforsbruk en stångjärnssmedja och kvarn, men dessa nedlades i början av 1900, då en massafabrik uppfördes där, men den är förlagd på den andra sidan av Nissan i Källeryds socken. Ägare till den forna industrien vid Nissaforsbruk var innehavarna av Nissafors fidekommis. Den sista innehavaren var Baron Lejonhuvud, men nu

ACC. N:R M. 10353: 5.

5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

är Fidekommisset försållt och utstyckat. Ägare av Nissafors träsliperi är Disp. Gustav Lård som arrenderade mark av Baron Lejonhuvud och uppförde fabriken. Byggnaden som är en skogsbygd, har vid de olika vattendragen uppförda vattensåg gemensamma för de olika byarna, sålunda har Ulvestorp ett vattensåg gemensamt med en by Hjulvhult i Källeryds socken detta är beläget vid Valån och är ännu i gång, därför försågas det virke som ägarna själva behöva utnyttja för reparationer och bebyggelse av sina gårdar. Sedan 10 år tillbaka har Bröderna Martin och Ossian Josefsson uppfört ett elektriskt såg i Öreryd, dessa köper skog på rot av skogsägarna och försåga sedan denna för avsalu. Förr forslades nästan allt virke till vattendragen för att sedan flottas, men numera utföres ej mycket flottning på grund av att ungdomen flyttat till städerna och industrin. Nu forslas virket till vägarna och transporteras sedan med bil till järnväg och övriga bestämmelseorter. Emigration och övergång till industrin här inverkar och har inverkat i flera faktorer. Nissafors Fidekommis som innehade många gårdar både i Öreryds och många andra socknar höll höga arrenden och bristfälliga ekonomi och bostadsbyggnader och dåligt betalt för utfört arbete, på grund här av var de

ACC. N:R M. 10353:6.

det många som sökte sin utkomst fordomdags till landet i därute i västern och nu i senare tid till landets egen industri. Numera med det uppsving som industrin fått kunna jordbruken med sina inkomster ej hur gärna de än ville konkurrera med industrin om tillgänglig arbetskraft. En annan orsak är att ungdomen i städer och samhällen har tillgång till mera nöjen och förströelse. Avlöning innatura är ett problem som jag ej kan uttala mig om. I slutet av 1800 talet startade Postmästare August Blomnér i Öreryd en liten diverseaffär. Som ändrade levnadsförhållanden kan man ju säga att allmänheten fick mera tillgång till fabrikstillverkade tyger förut hade ju tygen vävts i hemmen, kaffe blev nu mera åtkomligt för inköp och kom därför mera till användning i hemmen. Förändringar i byggnadsskicket, rör det sig om en lång period och pågår ju alltjämnt, material har ju förändrats och förbättrats mycket nu under senare år, såsom beklädnad med tretex och masonit. Moderna byggnader och bekvämligheter ligger ju långt efter på landsbyggden, men där nybyggen förekommer bygges det modernt. Målning av husen är varierande och har förekommit att husen varit målade så långt jag minnes. Takbeklädnad, boningshus tegel numera även eternit, ekonomibyggnader stickor och numera även plåt och eternit.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M.10353:7.

7.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tapeter kan jag inte säga när de kom i bruk men de första tapeter som användes var papper som de gamla talade om att det uppklistrades på väggarna sedan doppades trasor i någon färg och så rullades dessa över det uppklistrade pappret och mönstrades på så vis. Gardiner och övrig möblering kan jag inte heller med fakta säga tid och omändring härför. Men köksbord utgjordes förr av ett lämmabord med två lämmar att fälla upp när man skulle äta, i detta var också lådor där matbesticken förvarades. Vägarna har under min tid förändrats mycket. Byvägarna utgjordes fordoms av de stigar som kreaturen tramade upp på sin betesgång i skogsmarkerna och som sedan befolkningen förbättrade, på 1900 talet lades flera nya vägar varvid lantmätare anskaffades. Folkundervisningen i skolan har också gått framåt. Förr var det de gamla knektarna som undervisade, sedan blev det utexaminerade lärare, under min skolgång var det varannansdags läsning, numera är det skolgång varje dag med nyuppförd modern skola i Öreryds kyrkby. Efter skolgångens slut är det många som bevista högre skolor. Förr var det vanligt att alla som kunde besökte församlingens kyrkogudstjänst varje söndag, numera är detta inte förhållandet. Frireligiösa väckelsemöten har haft olika tidsperioder

ACC. N:R M. 10353:8.

i byggden och särskilt i början av 1900 talet. Husförhören har förändrats mycket. Varje rote hade liksom nu sitt husförhör. Förr gälde det att kunna katekesen ordagrant utantill, varje ~~hus~~ hus#åll fick gå fram i tur och ordning till prästen och bliva förhörda därför var det vanligt en fjorton dagar före förhöret att alla om kvällarna läste i katekesen, för det var inte trevligt för den som inte kunde klara sig, och många emotsåg förhören med bävan. Alla som bevistade förhöret blev kvarbjudna på kalas då rikligt med mat vankades. Numera håller prästen en kort betraktelse och alla uppräknas och tillfrågas om födelsedag m.m. är rätt inskrivna i församlingsboken. varefter samtliga bjudes på kaffe. Dop förekommer numera i stor utsträckning i kyrkan. Vid begravningar förekommer ingen förändring, rotens innevånare samt den dödes släktingar samlas på morgonen i sorgehuset där en prästen eller någon annan håller en kortare betraktelse undfägnad sker, efter jordfästningen samlas de åter i sorgehuset och kalasandet fortsätter till sent på kvällen Hög och även lågkonjukturer har förekommit men någon sådan från 1850-70 har jag intet hört. Lågkonjunktur var det ju på nödåret 1868, det berättas härom att ^{En} präst från en

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 10353:9.

grannförsamling här, en söndag sade till församlingsborna att de efter tjänstens slut skulle gå ut på gårdarna och han skulle då be för grödan, de kommo då bl.a till ett ställe som var mycket magert och illa brukat, prästen stod en stund och såg på det hela sedan vände han sig ~~om~~ suckade och sade. Jaha ~~ska~~ här hjälper inga böner skall här bli nånting så måste här på skit (gödsel)

Jag har här sökt att i någon mån besvara Edra frågor fastän bristfälligt.

Ulvestorp den 4 april 1947.

Högaktningfullt.

Arthur Levinsson.

9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV